

Tom Lanoye, “Programma“, Gedicht, korte tekst

D INHALTSVERZEICHNIS (Unterkapitel anklickbar mit Strg-Taste)

NL INHOUDSOPGAVE (klik op de hoofdstukken met ctrl-toets)

NL Tom Lanoye – Programma. Tekst A (zonder uitleg)	2
NL Tom Lanoye – Programma. Tekst B (met woordverklaringen)	3
NL Context: Tom Lanoye (leerkrachten).....	4
D Sprachniveau (rezeptiv) B1 (Lehrkräfte).....	4
D Literarisches Potenzial (Lehrkräfte).....	4
D Didaktisches Potenzial (Lehrkräfte).....	5
a. Wat voor tekst?	6
b. leeservaring	7
c. poëzie – een toverbal?	8
d. metafoor.....	9
e. Van een tekst een gedicht maken.....	10

NL Tom Lanoye – Programma. Tekst A (zonder uitleg)

Uit: *De meeste gedichten* (Prometheus, 2019)

Programma

Weet ik veel hoe poëzie eruit
moet zien. Niet dat statische,
dat uniforme. Daar hou ik niet
zo van. Dezelfde toon herhaald
tot in den treure, en dat dan
“vormvastheid” noemen, of “een
eigen stem”, dat soort gelul.
Nee, daar hou ik niet zo van.

Geef mij dan maar het favoriete
snoepgoed uit mijn jeugd. De
toverbal. Je zuigt en zuigt
maar, telkens komen er andere
kleuren te voorschijn en voor
je 't weet, heb je helemaal
niets meer. Dát is het, vind
ik. Zoiets. Ongeveer.

NL Tom Lanoye – Programma. Tekst B (met woordverklaringen)

Uit: *De meeste gedichten* (Prometheus, 2019)

Programma

1 Weet ik veel¹ hoe poëzie² eruit
2 moet zien. Niet dat statische³,
3 dat uniforme⁴. Daar hou ik niet
4 zo van. Dezelfde toon herhaald
5 tot in den treure⁵, en dat dan
6 “vormvastheid” noemen, of “een
7 eigen stem”, dat soort gelul⁶.
8 Nee, daar hou ik niet zo van.

9 Geef mij dan maar het favoriete
10 snoepgoed⁷ uit mijn jeugd. De
11 toverbal⁸. Je zuigt en zuigt
12 maar, telkens komen er andere
13 kleuren te voorschijn en voor
14 je 't weet, heb je helemaal
15 niets meer. Dát is het, vind
16 ik. Zoiets. Ongeveer.

¹ **weet ik veel**: Informele uitspraak voor ‘Ik weet het niet (en misschien wil ik het ook niet weten)’

² **de poëzie**: dichtkunst, gedichten

³ **statische** – statisch: iets is statisch als het niet verandert

⁴ **uniforme** – uniform: eenvormig of gelijkvormig

⁵ **tot in de treure**: iets wordt zo vaak herhaald dat je het niet meer kan/wil horen

⁶ **het gelul**: onzin

⁷ **het snoepgoed**: chocolade of koekjes zijn snoepgoed

⁸ **de toverbal**: snoepbal die van kleur verandert als je eraan zuigt

NL Context: Tom Lanoye (*leerkrachten*)

Tom Lanoye (1958) is een Vlaamse auteur die in 1985 debuteerde. "Literatuur moet in zijn opvatting in de eerste plaats onderhoudend en ludiek zijn, maar dan wel goed geschreven en goed gestructureerd."¹ In zijn ideeën over kunst en literatuur vindt men een "doe-het-zelfethiek [die] perfect [past] binnen een punkideologie die de persoonlijke vrijheid hoger stelt dan elke vorm van *mainstream*."² Over taal zegt Lanoye: "Er is nog nooit een wielerskoers gewonnen door een verhandeling te schrijven over de fiets. Een fiets moet je gebruiken en zo is het ook met de taal."³

Bronnen:

¹ G.J. van Bork. "[Tom Lanoye](#)." *Schrijvers en dichters (dbnl biografieënproject I)*, 2007.

^{2/3} Valeria Rousseau. "[Tom Lanoye](#)." *Kritisch lexicon van de moderne Nederlandstalige literatuur*, 2008.

D Sprachniveau (rezeptiv) B1 (*Lehrkräfte*)

Syntax und Wortwahl

- Mündlicher Stil, auch unvollständige Sätze (z.B. V. 2/3)
- Nebenordnungen mit „en“ (Vers 5), „of“ (Vers 6) und „maar“ (Vers 12)
- Präsens: *weten, zijn, moeten, zien, houden, herhalen, noemen, geven, zuigen, komen, vinden*
- Bekannte Phrasen: „weet ik veel“ (Vers 1)
- Herausforderung: Zitate innerhalb des Gedichts, deren Urheber nicht deutlich zu erkennen ist
- Herausforderung: Metaphorische Sprache „toverbal“

D Literarisches Potenzial (*Lehrkräfte*)

Das Gedicht diskutiert die Frage, was Poesie sei in Form einer Reflexion, die zum Gedicht wird, weil sie in (freien) Versen geschrieben ist. Die erste Strophe beschreibt, was Poesie *nicht* sei: dass Poesie „Formtreue“ und eine „eigene Stimme“ erfordere, scheint die Auffassung anderer Leute zu sein, dies machen die Zitate in den Versen 5 und 6 deutlich. Die persönliche Definition des lyrischen Ichs erfolgt in Strophe zwei auf lyrische Weise, da statt mit einer Definition mit dem „toverbal“ als Metapher gearbeitet wird: Was Poesie ist, lässt sich also nur mit einem poetischen Bild ausdrücken. Wie die Süßigkeit des „toverbals“ hat Poesie viele verschiedene Facetten, Bedeutungen ändern sich ständig. Wenn man denkt, dem Kern des „toverbal“ und

damit der Auffassung von Poesie nahe zu sein, hat sich die Süßigkeit aufgelöst/ist das Poetische verschwunden. Dementsprechend forscht das lyrische Ich nach einer Definition und kann sie doch nicht finden. Poesie ist also gleichzeitig vielfältig und so schwer zu ergründen, dass man immer wieder von vorne anfangen muss.

D Didaktisches Potenzial (Lehrkräfte)

Literaturdidaktisch kann anhand des Textes diskutiert werden, was Poesie ist bzw. was ein Gedicht ausmacht (Gattungskompetenz). Lanoyes Gedicht würde als Fließtext funktionieren, ist aber in (freier) Versform (also in abgebrochenen Zeilen) geschrieben und arbeitet mit Bildern anstatt mit Definitionen. Wie wirkt der Text anders, wenn er durch die Verse als Gedicht gelesen wird? Machen (freie) Verse einen Text zum Gedicht? Welche Reaktionen ruft der Text hervor? Wie überzeugend ist der „toverbal“ als metaphorisches Bild für Poesie? Mit welchen anderen Bildern könnte man andeuten, was Poesie ist und kann?

(Pre-)Reading

- Text zunächst nur hören (Audiodatei)

While-Reading

- Einordnung des Höreindrucks: Welche Textgattung? Danach Lektüre des Textes in seiner spezifischen (Gedicht-)Form – verändert dies die Wahrnehmung der Textgattung? Warum? Was macht einen Text zum Gedicht? (Multiple Choice als Einstieg, a.)
- erfahrungsorientierter Zugang: Wie reagiere ich auf den Text (b.)?
- kreative Auseinandersetzung mit der Bildsprache des Gedichts/„toverbal“ als Bild für Poesie, Ist dieses Gedicht auch eine Art „toverbal“? (evtl. Multiple Choice als Einstieg, c.)
- *Differenzierung*: Zusatzmaterial Bildsprache „Wat is een metafoor?“ (Bild des „toverbals“ spezifizieren als Metapher) (d.)

Post-Reading

- SuS stellen aus einem beliebigen Fließtext selbst ein Gedicht her, indem sie ein paar Sätze aus dem Text in freien Versen niederschreiben und dem „Gedicht“ einen Titel geben (Beispiel in e.). Die Gedichte können in einer „Ausstellung“ aufgehängt und gegenseitig gelesen/kommentiert werden.

a. Wat voor tekst?

1. (na het luisteren)

Wat voor tekst is dit? Kruis aan.

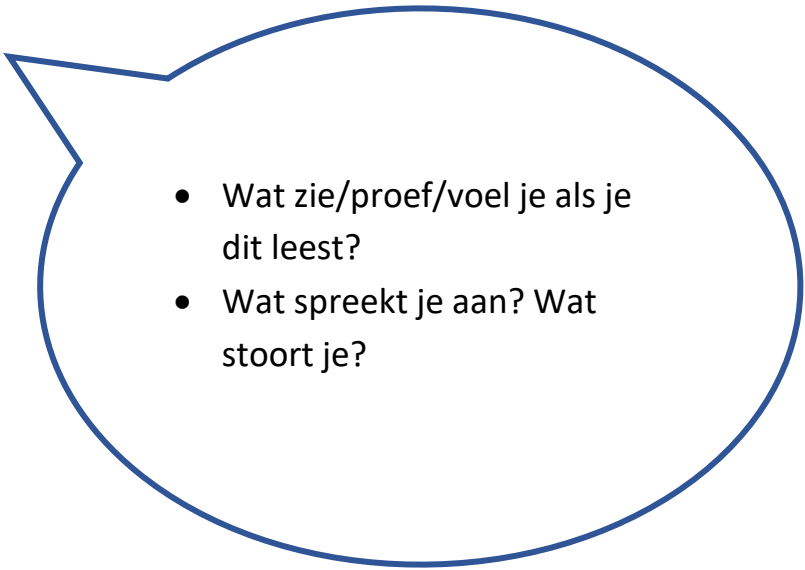
- een verhaal
- een reflectie
- een gedicht

2. (na het lezen)

Wat voor tekst is dit? Kruis aan.

- een verhaal
- een reflectie
- een gedicht

b. leeservaring

-
- Wat zie/proef/voel je als je dit leest?
 - Wat spreekt je aan? Wat stoort je?

-
- Ik zie/proef/voel...
 - Mij spreekt aan dat...
 - Mij stoort dat...

c. poëzie – een toverbal?

1. Welke beschrijving van gedichten past voor jou bij de beschrijving van de toverbal in vers 11-15? Kruis aan.

- Het duurt lang om een gedicht te begrijpen.
- Een gedicht lezen is genieten.
- Het is spannend om een gedicht te lezen.
- Een gedicht krijgt elke keer dat je leest een nieuwe betekenis.
- Het is moeilijk om de juiste betekenis van een gedicht te vinden.
- Een gedicht heeft nooit maar een betekenis.

2. Waarmee zou jij het lezen van gedichten willen vergelijken? Kruis aan.

Het lezen van een gedicht is ...

- een verfrissend pepermuntje in je mond.
- kauwen op kauwgom.
- zuigen op een stukje citroen.
- droog brood eten.
- chocola laten smelten op je tong.
- bijten in een smakelijke burger.
- soep eten die nooit op is.
- (verzin zelf een beeld) _____

d. metafoor

Wat is een metafoor? – Stijlfiguur ,verborgen vergelijking‘

Een metafoor is een ‘verborgen vergelijking’: ‘Hij is het hart van de school’ (metafoor) in plaats van ‘Hij is *als* een hart van de school’ (vergelijking). Metaforen kloppen niet letterlijk (hij is niet echt een hart), maar figuurlijk, dus in overdrachtelijke zin (hij is zo belangrijk voor de school als een hart belangrijk is voor het lichaam). Metaforen zijn daarom een vorm van beeldspraak: je gebruikt een woord of beeld voor iets anders, waarop het lijkt.

Bron: <https://onzetaal.nl/taalloket/metafoor#:~:text=Een%20metafoor%20is%20een%22vorm,wordt%20vergeleken%20met%20een%20schip.>

e. Van een tekst een gedicht maken

Maak van enkele zinnen uit een tekst een gedicht door de zinnen in de vorm van vrije verzen op te schrijven: Verdeel de zinnen dus over meerdere regels. Breek af waar je wil.

Voorbeeld:

Oorspronkelijke tekst:

Een metafoor is een 'verborgen vergelijking': 'Hij is het hart van de school' (metafoor) in plaats van 'Hij is *als* het hart van de school' (vergelijking). Metaforen kloppen niet letterlijk (hij is niet echt een hart), maar figuurlijk, dus in overdrachtelijke zin (hij is zo belangrijk voor de school als een hart belangrijk is voor het lichaam).

oorspronkelijke tekst in vrije verzen:

Het hart van de school

Een metafoor is
een verborgen
vergelijking:
'Hij is het hart
van de school'
(metafoor)
in plaats van
'Hij is *als*
een hart
van de school'
(vergelijking).

Metaforen
kloppen
niet